

Edukacja IPN

<https://edukacja.ipn.gov.pl/edu/oben/gdansk/wystawy-w-regionie/katalog-wystaw/199750,Miasto-ruin-miasto-nadziei-Gdansk-zniszczony-Gdansk-odrodzony.html>

06.05.2024, 08:04

Miasto ruin - miasto nadziei. Gdańsk zniszczony - Gdańsk odrodzony

Wystawa prezentuje obiekty nierozzerwalnie związane z okresem największej świetności Gdańska, kiedy pozostawał on w granicach I Rzeczypospolitej, m.in. Ratusz Głównego Miasta, Dwór Artusa, Wielką Zbrojownię czy Zieloną Bramę.

Ukazano również zabytki absolutnie unikatowe na światową skalę – takie jak Wielki Młyn, bazylika Mariacka czy Brama Żuraw. Przywołano dziś już nieistniejące gmachy hoteli Danziger Hof i Continental oraz niedawno odrestaurowanego dworca kolejowego – chociaż wzniesione w niemieckiej rzeczywistości końca XIX w., w Wolnym Mieście Gdańsku stały się centrum aktywności Polaków walczących o utrzymanie swojej tożsamości i kultury.

Zniszczone, spalone, ograbione w wyniku zmagania dwóch totalitarnych potęg – niemieckiej i sowieckiej – miasto zostało przez Polaków w znacznej części odbudowane. Mimo powojennych trudnych warunków, idei „odprusaczenia wszystkiego” czy pomysłów likwidacji patrycjuszowskiego, burżuazyjnego śródmieścia na rzecz osiedla mieszkaniowego dla klasy robotniczej udało się częściowo odtworzyć, a częściowo wykreować na nowo ducha miejsca „Aureae Portae” i perły w Koronie Rzeczypospolitej.

Wystawa została wykonana w technice 3D. Na zdjęciach możemy zobaczyć zmieniające się fotografie Gdańska zniszczonego po wojnie i porównać do tego jak dane budynki wyglądają dzisiaj.

Prezentacja składa się z 20 plasz. Towarzyszy jej również obszerny, bogato ilustrowany katalog (dostępny w postaci drukowanej i pliku PDF).

- Autorzy wystawy: Karolina Masłowska, Artur Chomicz
- Współpraca: Krzysztof Drażba
- Projekt graficzny: EuroDesign Gdańsk
- Fotografie współczesne: Dominik Kulaszewicz

[Miasto ruin - miasto nadziei Gdańsk zniszczony - Gdańsk odrodzony \(katalog wystawy\)](#)

Miasto ruin – miasto nadziei

Gdańsk zniszczony
– Gdańsk odrodzony

Wystawa przygotowana przez Oddziałowe Biuro Edukacji Narodowej
Instytutu Pamięci Narodowej w Gdańsku

Autorzy:
Artur Chomicz
Karolina Masłowska

Współpraca:
Krzysztof Drażba

Fotografie współczesne:
Dominik Kulaszewicz

Recenzja: Aleksander Masłowski
Korekta językowa: Anna Świtalska-Jopek
Projekt graficzny i wydruk: EuroDesign Gdańsk, www.eurodesign.com.pl

Materiały archiwalne ze zbiorów:
Agencji Fotograficznej Korynka Fotografii, Muzeum Narodowego w Gdańsku, Muzeum II Wojny Światowej, Narodowego Archiwum Cyfrowego,
Narodowego Muzeum Morskiego oraz domeny publicznej

INSTYTUT PAMIĘCI
NARODOWEJ
Oddział w Gdańsku

Panele wystawy

Miasto ruin – miasto nadziei

Gdańsk zniszczony
– Gdańsk odrodzony

Wystawa przygotowana przez Oddziałowe Biuro Edukacji Narodowej
Instytutu Pamięci Narodowej w Gdańsku

Autorzy:
Artur Chomicz
Karolina Masłowska

Współpraca:
Krzysztof Drażba

Fotografie współczesne:
Dominik Kulaszewicz

Recenzja: Aleksander Masłowski
Korekta językowa: Anna Świtalska-Jopek
Projekt graficzny i wydruk: EuroDesign Gdańsk, www.eurodesign.com.pl

Materiały archiwalne ze zbiorów:
Agencji Fotograficznej Korynka Fotografii, Muzeum Narodowego w Gdańsku, Muzeum II Wojny Światowej, Narodowego Archiwum Cyfrowego,
Narodowego Muzeum Morskiego oraz domeny publicznej

INSTYTUT PAMIĘCI
NARODOWEJ
Oddział w Gdańsku

Wprowadzenie

Gdańsk to jedno z najstarszych i najpiękniejszych miast Rzeczypospolitej. Choć przez stulecia zmieniała się jego przynależność państwowa, to właśnie pod panowaniem władców Polski i Litwy gród nad Motławą przeżywał okres rozkwitu, stając się „perłą w Koronie Najjaśniejszej Rzeczypospolitej”. Pozostając poza jej granicami, Gdańsk był ośrodkiem ważnym, lecz jedynie prowincjonalnym.

Wyrzucił serce każdego Polaka mogłoby być jedynym przewodnikiem tu, gdzie co krok napotyka się na pamiątki minionych wieków – jednakiż lata rosłaki, które nastąpiły po okresie naszej inferencji i chwaly, skryły w ciem niegodnie szczepił ił miodną pamiętkę.

Janina Potocka, Przewodnik do Przewodnika w Gdańsku 1919.

W wielowiekowej historii miasto przeżyło liczne wojny niosące za sobą straty i zniszczenia. Nic nie mogło się jednak równać tragedii, która nastąpiła w marcu 1945 r. u schyłku II wojny światowej. Bombardowania, walki na ulicach i pożary przyniosły ogromne spustoszenie. Zabudowa grodu nad Motławą uległa destrukcji w 60 proc. Najbardziej ucierpiała śródmieście, gdzie straty wyniosły około 90 proc. Za wszystkie zniszczenia odpowiadają zarówno wojska niemieckie, które broniły Gdańska, jak i armia sowiecka zdobywająca miasto.

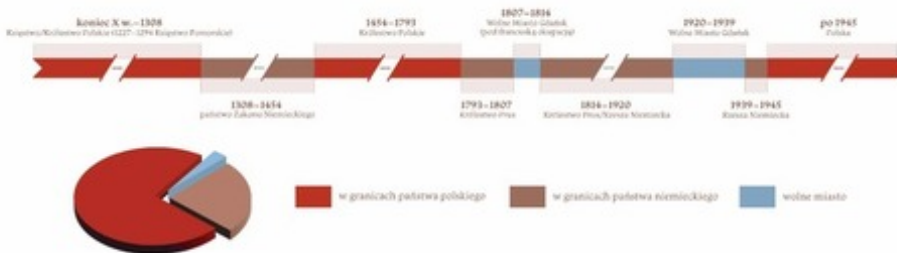
Niniejsza wystawa prezentuje obiekty nierozzerwalnie związane z okresem największej świetności Gdańska, kiedy pozostawał on w granicach I Rzeczypospolitej, m.in. Ratusz Głównego Miasta, Dwór Artusa, Wielką Zbrojownię czy Zieloną Bramę. Ukazano również zabytki absolutnie unikatowe na światową skalę – takie jak Wielki Młyn, bazylika Mariacka czy Brama Żuraw. Przywołano dziś już nieistniejące gmachy hoteli Danziger Hof i Continental oraz niedawno odrestaurowanego dworca kolejowego – chociaż wzniesione w niemieckiej rzeczywistości końca XIX w., w Wolnym Mieście Gdańsku stały się centrum aktywności Polaków walczących o utrzymanie swojej tożsamości i kultury.

Powietrze na ulicach rozpalone jest od stalujących potarbi. Z hukiem padają na bruk walepętrawie budowki. Ciek dziwnie toni w czarnym dymie. Nad miastem unosi się chmury popiołu. (...) Wzrostki, nawet ziemia sama, wypalona do szkiełka, maści i bezkompromisowych, brzożących zmaganiach.

Fragment wiersza „Wojenne wspomnienia” Wojciecha Dąbrowskiego z 1945 r.

Zniszczone, spalone, ograbione w wyniku zmagani dwóch totalitarnych potęg – niemieckiej i sowieckiej – miasto zostało przez Polaków w znacznej części odbudowane. Mimo powojennych trudnych warunków, idei „odpruszczenia wszystkiego” czy pomysłów likwidacji patrycjuszowskiego, burżuazyjnego śródmieścia na rzecz osiedla mieszkaniowego dla klasy robotniczej udało się częściowo odtworzyć, a częściowo wykreować na nowo ducha miejsca „Aureae Portae” i perły w Koronie Rzeczypospolitej.

Przynależność państwowa Gdańska

Wykaz ogólny szkód wojennych w nieruchomościach miasta Gdańska

(stan na 15 lipca 1945 r.)

Na podstawie: M. Borysiński, Gdańsk w latach 1945–1946. Odbudowa wojennego miasteczka, Gdańsk 1961.

Budynki mieszkalne

15 600

budynków zniszczonych lub uszkodzonych

14,15 mln
ogólna kubatura (m³)

Budynki gospodarcze i przemysłowe

3695

budynków zniszczonych lub uszkodzonych

2,88 mln
ogólna kubatura (m³)

Budynki użyteczności publicznej

370

budynków zniszczonych lub uszkodzonych

6,43 mln
ogólna kubatura (m³)

49,5%

średni poziom zniszczeń

19 665

budynków zniszczonych lub uszkodzonych

23,46 mln
ogólna kubatura (m³)

RAZEM

Dworzec kolejowy

Otwarty został w 1900 r., zastępując dawny dworzec „Przy Bramie Wyżynnej”. Utrzymany w architektonicznych formach neomanierystycznych, był obiektem bardzo nowoczesnym, z halą kasową, przechowalnią bagażu, poczekalniami, posterunkiem policji, toaletami i bufetem. Blisko 50-metrowa wieża służyła nie tylko jako podstawa zegara, ale i wieża ciśnienia dla instalacji wodnej, przeznaczonej m.in. do napełniania zbiorników parowozów. Otwarcie dworca na wysokości Starego Miasta spowodowało przyspieszony rozwój tej biedniejszej dotąd części Gdańska. W okolicy zaroilo się od hoteli i restauracji, a tuż obok nich zaczęły wyrastać wysokie i eleganckie kamienice. W okresie Wolnego Miasta Gdańska dworzec należał do Polskich Kolei Państwowych.

W 1945 r. spłonął wraz z większością okolicznych budynków. Stosunkowo szybko został odbudowany, jednak nie w pełnym zakresie. W latach sześćdziesiątych XX w. domagano się jego rozbioru i zastąpienia go obiektem bardziej nowoczesnym. Choć nadal nosił widoczne rany wojenne, służył kolejnym pokoleniom podróżnych. Przywrócenie mu historycznego wyglądu sprzed stu lat nastąpiło dopiero w latach dwudziestych XXI w.

Hotel Continental

Wzniesiony w latach 1896–1899 u zbiegu obecnych ulic Elżbietańskiej i Podwala Grodzkiego jako trzypiętrowa okazała kamienica z charakterystyczną wieżą w narożniku. W 1919 r. wykupiła go polska spółka Bałtyckie Towarzystwo Terenowe. Od 1930 r. jego dyrektorem był Piotr Bresiński, działacz polski w Wolnym Mieście Gdańsku. Przed 1939 r. wspomagał on Żydów gdańskich zmuszanych do opuszczenia miasta. Został zamordowany przez Niemców w 1940 r. Hotel Continental reklamował się jako jedyny polski hotel w Gdańsku. Stanowił siedzibę wielu polskich organizacji, m.in. Biura Podróży Orbis, Związku Rozwoju Gdańsko-Polskich Stosunków Gospodarczych i Polskiego Klubu Szachowego. Tu spotykali się członkowie KS Gedania, tu także zwołano spotkanie założycielskie Towarzystwa Przyjaciół Nauki i Sztuki.

Hotel nie przetrwał 1945 r. Dziś w tym miejscu przebiega chodnik i jezdnia ulicy Podwala Grodzkiej oraz znajdują się parking i niewielki pawilon usługowo-handlowy.

Hotel Danziger Hof „Gdański Dwór”

Hotel „Gdański Dwór” stał tuż obok Bramy Wyzynnej. Wzniesiono go w latach 1896–1898 na terenie uzyskanym dzięki likwidacji wałów. Ten niezwykle reprezentacyjny budynek cieszył się opinią najbardziej luksusowego hotelu w Gdańsku. W 1929 r. obiekt został wdzierżawiony przez Brytyjsko-Polski Bank Handlowy, a w 1930 r. stał się własnością Stanisława Vogla. W hotelu zatrzymywali się znamienici goście, w tym koronowane głowy. W grudniu 1918 r. nocował w nim Ignacy Paderewski, który spotkał się tam z przedstawicielami gdańskich Polaków. W latach 1919–1920 hotel był siedzibą Generalnej Delegacji polskiego Ministerstwa Apropowizacji w Gdańsku, kierowanej przez Mieczysława Jałowieckiego. Wiosną 1920 r. stał się pierwszym miejscem rezydowania komisarza generalnego RP w Wolnym Mieście Gdańsku.

W 1945 r. budynek został spalony. Po wojnie podjęto decyzję o rozebraniu ruin i wzniesieniu w ich miejscu domu meblowego, przejętego następnie przez Polskie Linie Lotnicze LOT. Obecnie obiekt jest znanym punktem orientacyjnym i popularnym miejscem spotkań i zbiórek.

Katownia i Brama Więzienna

Budowla stojąca na południowym skraju Targu Węglowego to pozostałość głównego wjazdu do średniowiecznego Gdańska, nazywanego niegdyś w całości „Bramą Wysoką”. Wraz z poprzedniczką dzisiejszej Bramy Długoulicznej, zwanej „Złotą”, stanowiła dawniej kompleks obronny, pełniąc funkcję przedbramia albo barbakanu. Najstarszą częścią zachowanego przedbramia jest wysoka wieża powstała w końcu XIV w., z czasem nazwana od swojej nowej funkcji „Więzienna”. Na początku XV w. stanęła przed nią jeszcze jedna brama, zwana „Przednią”, która po przebudowie w XVI w. zyskała miano Katowni. Od końca XVI do połowy XIX w. cały zespół dawnego przedbramia wykorzystywano jako więzienie, a później jako magazyny wojskowe.

W 1945 r. kompleks uległ poważnym uszkodzeniom, które były stopniowo usuwane do początków XXI w. W 1973 r. obiekt przeszedł na własność dzisiejszego Muzeum Gdańska. Przez lata mieścił Muzeum Bursztynu, które w 2021 r. przeniesiono do Wielkiego Młyna.

Dwór Bractwa św. Jerzego wraz z Bramą Długoliczną (Złotą)

Dwór wzniesiony został w latach 1487–1494 dla Bractwa św. Jerzego – elitarniej korporacji patrycjatu miejskiego, odwołującej się do wzorców rycerskich. W 1566 r. jego dach zwieńczono hełmem z figurą św. Jerzego. Od XVI w. budynek służył przejściowo różnym celom, pozostając własnością bractwa. W 1945 r. został zniszczony – utracił dach i część ściany wschodniej, a jego wnętrza zostały wypalone. Odbudowano go w latach 1950–1953. Od tego czasu jest siedzibą Stowarzyszenia Architektów Polskich.

Brama otwierająca ul. Długą wzniesiona została w początku XVII w. według projektu Abrahama van den Blocka, pod kierunkiem budowniczego Jana Strakowskiego, na miejscu dawnej bramy gotyckiej. Bogato dekorowana, nawiązująca w swojej formie do rzymskich łuków triumfalnych, pełniła funkcje reprezentacyjne. W 1804 r. została przebudowana, otrzymując połączenie z Dworem Bractwa św. Jerzego, a jej wnętrza posłużyły Królewskiej Szkole Sztuk Pięknych. W 1945 r. została poważnie uszkodzona. Jej odbudowę przeprowadzono w 1957 r. i przekazano w użytkowanie Stowarzyszeniu Architektów Polskich.

Teatr Miejski

Pierwszy gmach Teatru Miejskiego został wzniesiony w 1801 r. Mimo ograniczonych wymiarów parceli dzięki kopule oraz portykowi udało się podkreślić wyjątkowy na tle otoczenia charakter budowli, którą gdańszczanie przezwali „młynkiem dó kawy”. Obiekt był dwukrotnie przebudowywany – w latach 1916 i 1934, kiedy przeprowadzono remont generalny.

W wyniku działań Armii Czerwonej w marcu 1945 r. gmach teatru został spalony. Zachowały się mury zewnętrzne oraz stalowe elementy widowni. W latach 1959–1966 na fundamentach budynku wzniesiono teatr Wyrzeże. W sierpniu 1980 r. jego aktorzy wspierali strajkujących stoczniovców, prezentując w Sali BHP Stoczni Gdańskiej utwory Mickiewicza, Słowackiego i Norwida. W latach 2020–2023 obiekt przeszedł gruntowną przebudowę, będącą największą inwestycją w jego powojennej historii.

Wielka Zbrojownia

Zbudowana w latach 1600–1605 na miejscu średniowiecznych murów, łaźni oraz kilku kamienic. Wzniesiona w stylu niderlandzkiego manieryzmu, nawiązywała do swojego przeznaczenia jednoznacznie militarnym charakterem bogatej dekoracji rzeźbiarskiej. Do końca XVIII w. budynek był użytkowany jako arsenał, a także magazyn, w tym elementów dekoracji przygotowywanych na powitanie polskich władców. Na początku XIX w. przejściowo znajdował się w nim wojskowy szpital. Do zakończenia I wojny światowej Zbrojownią zarządzało wojsko. W okresie Wolnego Miasta Gdańska parter budowli przekształcono w pasaż handlowy. Górne kondygnacje służyły celom gospodarczym i jako magazyny rekwizytów i dekoracji pobliskiego teatru.

Po sowieckiej ofensywie w 1945 r. wewnątrz budynku zostało zniszczone i wypalone. W latach 1947–1951 odbudowano pomieszczenia wewnętrzne i dachy, a w latach 1957–1966 w wieżach zrekonstruowano klatki schodowe i hełmy. Przywrócono też funkcje handlowe przyziemia, a wyższe partie przeznaczono na siedzibę szkoły artystycznej – obecnie Akademii Sztuk Pięknych.

Bazylika Mariacka

Budowę kościoła pw. Marii Panny rozpoczęto w 1343 r. po dokonaniu lokacji Głównego Miasta przez wielkiego mistrza zakonu krzyżackiego. Jego budowa, a następnie rozbudowa trwały aż do 1502 r. Był on świątynią parafialną najzamożniejszej części gdańskiego społeczeństwa, co znalazło odbicie głównie w jego rozmiarach, w niewielkim natomiast stopniu w dekoracji i wyposażeniu. W okresie reformacji kościół przejęli protestanci. Pod ich rządami zachował on pozycję najważniejszej świątyni w mieście, stając się przy tym nekropolią najznamienitszych gdańszczyzan.

W 1945 r. kościół został zniszczony podczas zdobywania Gdańska przez Sowieców. W 1946 r. przekazano go katolikom. Otrzymał wówczas wezwanie Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny. Pierwszą mszę świętą, podczas której poświęcono świątynię, odprawiono w 1955 r. W 1962 r. proboszczem parafii został ks. ppik Józef Zator-Przytocki, w czasie II wojny światowej żołnierz AK. W 1965 r. papież Paweł VI podniósł kościół Mariacki do godności bazyliki mniejszej, która w 1987 r. uzyskała status konkatedry diecezji gdańskiej. Obiekt jest największą na świecie gotycką świątynią z cegły.

Ratusz Głównego Miasta

Powstał w pierwszej połowie XIV w. jednocześnie z samym Głównym Miastem. W ciągu kolejnych stuleci był wielokrotnie rozbudowywany. W XV w. mieszkał w nim w czasie wizyty w Gdańsku król Kazimierz Jagiellończyk. Po pożarze z 1556 r. gmach został przebudowany w stylu renesansowym. W 1561 r. na helmie wieży umieszczono pozłacany posąg, uznawany za wizerunek Zygmunta II Augusta. Przez wieki Ratusz Głównomiejski stanowił centrum polityczne najpierw Głównego Miasta, a następnie całej gdańskiej aglomeracji. Tu zapadały najważniejsze dla miasta decyzje, tutaj też przyjmowano z honorami polskich władców. Wspaniale wnętrza pełne były nawiązań do łączności Gdańska z Polską. Część tych pamiątek usunęli i zniszczyli Prusacy po zagarnięciu Gdańska w XVIII w.

W marcu 1945 r. pożar zniszczył helm wieży i drewniane stropy, mury natomiast ucierpiały od bombardowania. Według początkowych ocen budynek nie nadawał się do odbudowy. Ostatecznie udało się go uratować. Remont, rozpoczęty w 1946 r., zakończył się 2 kwietnia 1970 r.

Dwór Artusa

Obiekt pojawia się w źródłach w połowie XIV w. Jego początki wiążą się prawdopodobnie z Bractwem św. Jerzego – elitarną korporacją najbogatszych gdańskich kupców. Nazwa dworu nawiązuje do legendy o królu Arturze. Obiekt w swojej obecnej wielkości powstał w ramach odbudowy po pożarze z 1476 r. Stał się wówczas siedzibą kolejnych sześciu bractw, tzw. ław. W 1552 r., z okazji przyjazdu króla Zygmunta II Augusta, uzyskał renesansową fasadę. Ponownie zmienił wygląd na początku XVII w. Wówczas na jego elewacji głównej pojawiły się m.in. popiersia króla Zygmunta III Wazy i jego syna Władysława IV, widniejące tam do dziś. Od XVI w. wnętrze współużytkowane przez „ławy” wyposażano w unikalny zbiór dekoracji i dzieł sztuki. Wiele z nich dowodziło związków Gdańska z Polską. W okresie 1742–1920 mieściła się tu giełda zbożowa. Do 1945 r. hala dworu pełniła funkcje reprezentacyjne.

W 1945 r. budynek został poważnie uszkodzony, zniszczeniu uległa też spora część wyposażenia. Odbudowa, trwająca etapami w latach 1947–1997, pozwoliła na odtworzenie jego kształtu architektonicznego i ok. 70 proc. wyposażenia. Obecnie, jako oddział Muzeum Gdańska, służy on także celom reprezentacyjnym.

Brama Zielona

Zastąpiła w połowie XVI w. wcześniejszą Bramę Kogi z XIV w. Miała odzwierciedlać zamożność Gdańska, uzyskała więc bogatą dekorację w stylu niderlandzkiego manieryzmu. Obok wielu innych ozdób umieszczono na niej herby Królestwa Polskiego, Gdańska i Prus Królewskich. Zamierzano uczynić z niej rezydencję polskich królów na czas ich pobytu nad Motławą, projekt ten nie został jednak nigdy w pełni zrealizowany – tylko raz zatrzymała się tu przebywająca w Gdańsku przez dziesięć dni Ludwika Maria Gonzaga, przyszła żona Władysława IV, a później Jana Kazimierza. Na co dzień brama służyła straży miejskiej oraz jako pomieszczenia magazynowe. Od 1746 r. część budowli stała się siedzibą Towarzystwa Przyrodniczego, a od 1879 r. mieściło się tu muzeum przyrodnicze.

W 1945 r. obiekt został w dużym stopniu zniszczony, pozostały jedynie mury obwodowe z przejazdami i częścią sklepień przyziemia. Odbudowano go w latach 1950–1953, przywracając mu pierwotne formy dachu i szczytów. Przez lata służył Pracowniom Konserwacji Zabytków, a po remoncie z początku XXI w. stał się oddziałem Muzeum Narodowego w Gdańsku.

Brama Stągiewna

Zbudowana w latach 1517–1519 w linii wału osłaniającego wschodni brzeg Wyspy Spichrzów. Początkowo wieże miały zębate zwieńczenie, z czasem wyższa otrzymała stożkowy dach. W XVII w. nastąpiła przebudowa bramy. Jedyną zachowaną do dziś ozdobą obiektu są trzy kamienne tarcze herbowe umieszczone od wschodniej strony dużej wieży. Widnieją na niej herby Królestwa Polskiego, Gdańska i Prus Królewskich. Po zajęciu Gdańska przez Prusaków w 1793 r. brama trafiła pod zarząd wojskowy. W 1894 r. budynek został wykupiony przez władze miejskie.

W marcu 1945 r. wypalony został dach i wnętrza obiektu, uszkodzone zostały też mury. Odbudowa w podstawowym zakresie nastąpiła w latach 1947–1948. Później bramę zaadaptowano na potrzeby spółdzielni zrzeszającej artystów plastyków, obecnie pozostaje w rękach prywatnych. Na początku XX w. bramie groziła rozbiórka, jednak dzięki budowie przejścia w niższej baszcie i przebudowie Mostu Stągiewnego udało się jej uniknąć.

Dom Przyrodników

Okazała kamienica wzniesiona została w latach 1597–1599 na miejscu dawnej, gotyckiej. Przylegała ona do Bramy Mariackiej i posiadała wieżę oraz bogatą elewację od strony Motławy. Ten reprezentacyjny budynek znajdował się w rękach gdańskich kupców do 1844 r. W połowie XIX w. kamienica stała się własnością Towarzystwa Przyrodniczego założonego przez Daniela Gralatha w 1742 r. Dzięki licznym fundacjom w wieży Domu Przyrodników powstało obserwatorium astronomiczne, założono bibliotekę liczącą ponad 20 tys. tomów wraz z ogólnodostępną, naukową czytelnią oraz zgromadzono bogate zbiory przyrodnicze i archeologiczne. Towarzystwo prowadziło również działalność wydawniczą. W marcu 1945 r. gmach został mocno zniszczony. Przetrwała częściowo frontowa fasada wraz z wieżą. Budynek został odbudowany w latach 1956–1961, a od 1958 r. jest siedzibą Muzeum Archeologicznego w Gdańsku.

Brama Żuraw

Gdański żuraw to największy i najstarszy zachowany dźwig portowy średniowiecznej Europy. Pierwsze wzmianki o tym obiekcie pochodzą z 1367 r. Kształt zbliżony do dzisiejszego uzyskał on w 1444 r. Nadano mu charakter miejskiej bramy – jednej z tzw. bram wodnych Głównego Miasta oraz dźwigu o funkcjach portowych i stoczniowych. Dźwig, a właściwie dwa dźwigi umieszczone jeden nad drugim, napędzany był siłą ludzkich mięśni za pomocą dwóch par kół deptakowych. Pozwalało to na podniesienie 2 ton na wysokość 27 metrów lub 4 ton na wysokość 11 metrów, co dawało gdańskiemu dźwigowi pozycję najpotężniejszego urządzenia tego typu w ówczesnym świecie. Żuraw służył do przenoszenia portowych ładunków oraz do stawiania masztów na statkach. W końcu XVII w. zaczął tracić na znaczeniu, pewną użyteczność zachował jednak do końca XIX w. W 1945 r. spłonęła drewniana konstrukcja żurawia, poważnie uszkodzone zostały również mury korpusu – bramy wodnej. Obiekt został odbudowany w latach 1957–1969 i obecnie stanowi oddział Narodowego Muzeum Morskiego.

Hala Targowa

Ideą przyświecającą budowie Hali Targowej w Gdańsku była likwidacja rozproszonego po całym mieście handlu ulicznego. Handel miał zniknąć nie tylko z ulic, ale także z wszystkich placów noszących nazwę „targu”, za wyjątkiem Targu Rybnego. Hala, otwarta w 1896 r., powstała na miejscu wyburzonego klasztoru Dominikanów. Do jej przestronnego wnętrza, wspartego na 22 żeliwnych kolumnach, prowadziły – tak jak dziś – cztery portale zwieńczone herbami z bogato zdobionymi bramami. Wewnątrz umieszczono około dwustu stoisk z różnymi towarami.

Koniec II wojny światowej przyniósł hali stosunkowo niewielkie i niegroźne uszkodzenia. Po krótkim okresie niepewności, kiedy znaleźli się zwolennicy jej wyburzenia, pozostała na długie lata w nie zmienionym stanie. W drewnianych boksach handlowano towarami niedostępnymi często w innych sklepach. Remont z końca XX w. nie tylko przywrócił hali jej dawną urodę, w tym odtworzenie brakujących od wojny elementów dekoracji fasad, ale również umożliwił przeprowadzenie prac archeologicznych. Pod halą odkryto wówczas pozostałości romańskiego kościoła św. Mikołaja.

Bazylika św. Brygidy

W 1350 r. istniała tu kaplica pokutnic św. Marii Magdaleny. W 1374 r. w Gdańsku zatrzymał się kondukt żałobny ze szczątkami założycielki zakonu brygidek św. Brygidy Szwedzkiej. W końcu XIV w. powołano oficjalnie klasztor Brygidek i rozpoczęto budowę kościoła, którą zakończono w 1512 r. Pod koniec XVI w. świątynia wraz z częścią mieszkalną spłonęła. Odbudowę podjęto na początku XVII w. Zabudowania klasztoru wyburzono w XIX w. po likwidacji zgromadzenia, a w 1840 r. biskup włocławski erygował przy kościele św. Brygidy parafię wojskową. Po I wojnie światowej biskup chełmiński wytyczył granice terytorialne parafii św. Brygidy, które obowiązywały do 1994 r.

W 1945 r. kościół uległ poważnemu zniszczeniu. Zachowały się jedynie mury oraz część prezbiterium. Odbudowa ruszyła dopiero z początkiem lat siedemdziesiątych, kiedy proboszczem parafii został ks. Henryk Jankowski. W 1983 r. odbudowany kościół ponownie poświęcono.

W latach osiemdziesiątych XX w. świątynia była ostoją antykomunistycznej opozycji, dlatego w 1988 r. zyskała miano Sanktuarium Matki Bożej Królowej Świata Pracy. W 1991 r. papież Jan Paweł II nadał kościołowi tytuł bazyliki mniejszej.

Kościół św. Katarzyny

Świątynia powstała w XIII w., prawdopodobnie jako fundacja książąt Pomorza Gdańskiego. Od 1227 r. była kościołem parafialnym dla miasta lokowanego na prawie lubeckim – późniejszego Starego Miasta. Od 1525 r. pozostawała w rękach gminy luterańskiej. Od 1738 r. w jej wieży znajduje się carillon – instrument muzyczny złożony z zestrojonych dzwonów podłączonych do klawiatury. Kościół św. Katarzyny wielokrotnie ucierpiał w wyniku działań wojennych i pożarów. W 1308 r. był świadkiem tzw. rzezi gdańskiej. W 1905 r. w wyniku uderzenia pioruna zapaliły się jego dach i wieża. W 1945 r. ogień strawił dachy, zniszczona została znaczna część sklepień i wieża wraz z hełmem. Ostatni akt dramatu rozegrał się w 2006 r., kiedy pożar zniszczył dach i częściowo wieżę. Od lat pięćdziesiątych do 1982 r. trwała odbudowa świątyni. Udało się również częściowo przywrócić we wnętrzach jej wyposażenie.

Od 1947 r. gospodarzami kościoła są karmelici. W kościele św. Katarzyny spoczywają szczątki Jana Heweliusza, najwybitniejszego po Mikołaju Koperniku astronoma działającego na ziemiach polskich.

Wielki Młyn

Zbudowany przez krzyżaków w połowie XIV w. na „Tarczy” – wyspie utworzonej przez dwa ramiona kanału Raduni – stanowił arcydzieło średniowiecznej hydrotechniki i jeden z największych na świecie zakładów przemysłowych. Przynosił też swoim właścicielom i dzierżawcom wysoki dochód. Od początku wojny trzynastoletniej pozostawał w rękach gdańszczan. Był to ogromny kompleks młyński napędzany 18 kołami młyńskimi, w którym mielono zboże i siód do produkcji piwa. Mieściły się w jego obrębie także wielki magazyn (sześć kondygnacji poddasza) i piekarnia (przybudówka z kominem od północy).

Sukcesywnie modernizowany pracował nieprzerwanie aż do 1945 r., kiedy został zniszczony. Odbudowa obiektu, bez przywrócenia mu historycznej funkcji, nastąpiła w latach sześćdziesiątych XX w. Użytkowano go w celach kulturalnych, rozrywkowych, magazynowych, wreszcie handlowych. W 2016 r. przekazany został Muzeum Gdańsk z przeznaczeniem na siedzibę Muzeum Bursztynu, które otwarto w roku 2021.

Opcje strony